

IRENE HEIN & JUHA NIEMINEN

Etäopetusta mantereen kattavassa verkostossa

Euroopan komission julkaiseman "Valkoisen paperin" (1994) mukaan on olemassa kolme koulutukseen liittyvää ominaispiirrettä, jotka voidaan nähdä ongelmina koko Euroopan tasolla:

Näihin puitteisiin Euroopan Unioni voisi ja sen pitäisi komission mielestä vastata kehittämällä euroopanlaajuista, erityistä "eurooppalaista" koulutusta. Tehokas kehitystyö edellyttää lähtökohdaksi innovaatioiden ja tietämyksen vaihtoa onnistuneista koulutuskäytännöistä sekä keskinäistä arvosanojen ja kvalifikaatioiden tunnustamista ja joustavaa hyväksymistä. Opettajien, opiskelijoiden ja muiden koulutusta suunnittelevien tulee voida joustavasti liikkua niin fyysisesti kuin virtuaalisestikin, jolloin kommunikaatiossa käytetään moderneja televiestintävälineitä. Lisäksi on parannettava etäopetuksessa käytettävien järjestelmien yhteensopivuutta ja -toimivuutta, tämä taas edellyttää koulutusteknologian standardointia.

"Eurooppalaisella" koulutuksella ja siihen tähtävillä keinoilla nähdään olevan vaikutuksia niin työllisyyteen kuin laajemminkin Euroopan taloudelliseen ja henkiseen tilaan ja kilpailukykyyn.

Pohdimme tässä katsauksessa yhden esimerkin avulla sitä, millä tavoin edellä mainittuihin tavoitteisiin konkreettisesti pyritään ja mitä se käytännössä tarkoittaa. Tarkastelemme lisäksi, millä tavoin esimerkissämme näyttäytyy uudelleen verkostoajattelu. Esittelemme ensin yleisesti etäopetusta tarjoavien yliopistojen yhteisjärjestön EADTU:n (European Association of Distance Teaching Universities) ja sen jälkeen EuroStudyCentre -projektin, jossa Suomikin on voimakkaasti mukana.

EADTU — tavoitteena euroopanlaajuinen etäopetusverkosto

European Association of Distance Universities (EADTU) perustettiin 1987 silloisten suurten ja johtavien etäopetusyliopistojen rehtoreiden toimesta. Järjestön tärkein tavoite perustamisestaan lähtien on ollut sellaisten yhteistointaverkostojen rakentaminen, jotka perustuvat jo olemassa olevaan kansalliseen opetustoimintaan. Tämä heijastuu mainiosti EADTU:n julkilausutusta missiosta:

"... edistää ja tukea korkealla tasolla toimivan eurooppalaisen etäopetusverkon syntymistä tavoitteena Avoin eurooppalainen yliopisto, joka pohjautuu olemassa olevaan etäopetusverkostoon."

EADTU:ssa on jäseninä 17 maata. Jokaisesta maasta hyväksytään jäseneksi kansallisesti kattava organisaatio tai järjestö. Suomesta EADTU:n jäsenenä on Suomen etäopetusyhdistys (joka kansainvälisesti tunnetaan paremmin nimellä FADE). Ylintä päätösvaltaa EADTU:ssa käyttää yleiskokous ja yleiskokoukselle järjestön johtamisesta vastaa viisijäseninen johtoryhmä. Etelä-Hollannissa sijaitseva järjestön sihteeristö

ja projektitoimisto vastaa päivittäistoiminnasta esimerkiksi projektien hallinnasta ja tiedotuksesta.

EADTU:n tavoitteet voidaan kiteyttää seuraaviksi seitsemäksi alakohdaksi. Tavoitteena on:

- luoda toiminnallinen verkosto, jonka välityksellä eurooppalaiset saavat mahdollisuuden hyvälaatuiseen etäopiskeluun kaikkialla Euroopassa,
- edistää etäopetuksen ideaa Euroopassa,
- tukea kontaktiverkoston muodostumista etäopetuksen kanssa työskentelevän yliopistohenkilökunnan välille,
- tukea kehittämis- ja tutkimusyhteistyötä Euroopan tasolla,
- kehittää menetelmiä ja teknologioita etäopetusverkoston käyttöön,
- organisoida projekteja ja tukea projekteihin osallistuvien työtä sekä
- koordinoita ja toteuttaa yhteisesti suunniteltuja koulutusohjelmia ja kursseja.

Koska EADTU toimii etäopetusta toteuttavien tahojen äänenä Euroopan komission suuntaan, on sillä myös ”klassinen lobbajaan” rooli.

Tähän mennessä EADTU on organisoinut useita koulutusohjelmia suunnittelevia työryhmiä, jotka tuottavat niin kutsuttuja eurooppalaisia etäopetusohjelmia. Hyvinä esimerkkeinä näistä ovat Eurooppa-käsitteeseen ja historiaan paneutuva ”What is Europe”-kurssi, joka on viiden yliopiston tuottama ohjelma. Toinen mielenkiintoinen esimerkki on ”European Master of Business Administration” (EMBA), joka on niin ikään usean eri yliopiston yhdessä tuottama kokonaisuus. EMBA:n eri osia on jo kokeiltu ja sen varsinainen toteutus alkaa vuonna 1995.

Koulutusohjelmien lisäksi EADTU:n yhteydessä toimii erilaisia työryhmiä. Esimerkiksi Media, Methods and Technology -työryhmän toiminnan kohteena ovat etäopetusvälineet ja teknologiat. Työryhmän tarkoituksena on kehittää suosituksia sekä arvioida uuden teknologian potentiaalisia mahdollisuuksia eurooppalaisen etäopetuksen näkökulmasta.

EADTU on myös mukana Euroopan komission rahoittamissa projekteissa, joita ovat mm.

Euroform, DELTA ja EuroStudyCentre. Jälkimmäistä esittelemme seuraavaksi yksityiskohtaisemmin.

EuroStudyCentre – eurooppalaajuisen etäopetusverkoston toteutus

Vuonna 1992 EADTU aloitti EuroStudyCentre hankkeen, jonka keskeinen idea on eurooppalaajuisen etäopetusverkoston fyysisen ja toiminnallisen perustan luominen. Tarkoituksena oli siirtyä tavoitteista ja ohjelmajulistuksista tekoihin. Hankkeen rohkaisijana oli Euroopan parlamentti sekä nyt myös Euroopan komissio, joiden alussa mainittuihin tavoitteisiin hanke tuo yhden tärkeän käytännön ratkaisun.

EuroStudyCentre hankkeessa mukana olevat maat haluavat laajentaa etäopiskelumahdollisuuksia, edistää yhteiseurooppalaista koulutus suunnittelua ja toteutusta sekä vauhdittaa laadukkaan koulutusverkoston todellista ja konkreettista realisointia. Hanke ei ole unohtanut varsinaisia asiakkaitaan, vaan haluaa myös turvata ja kehittää opiskelijoiden ohjaustoimintaa ja sen laatua.

EuroStudyCentre -hanketta on kehitetty siinä mukana olevien maiden omista tarpeista lähtien. Tästä syystä kaikki osallistujat ovat sitoutuneet luotuihin tavoitteisiin ja ovat valmiina aloittamaan toiminnan heti vuoden 1995 alusta. Kyseessä on lyhyesti sanottuna eurooppalainen etäopetuksen toteuttamis- ja kehittämiskeskus.

EuroStudyCentren (ESC) palvelut voidaan konkretisoida seuraavasti.:

- ESC tarjoaa eurooppalaista etäopetusta koskevaa informaatiota eli jakaa tietoa siitä, mitä, missä ja miten opiskeluun voi osallistua.
- ESC toteuttaa ja jakaa eurooppalaisia ja muita kansainvälisiä koulutusohjelmia ja kursseja sekä liittää ne kansallisiin koulutusohjelmiin. Esimerkiksi yllämainitut kurssit EMBA ja What is Europe? toteutetaan ESC:n kautta.
- ESC huolehtii lisäksi opiskelijoiden ohjaamisesta, sillä kansainvälinen opetustarjonta vaatii useasti mukauttamista ja paikallista (esimerkiksi suomalaista) ohjausta.

Varsinaisten palvelujen lisäksi ESC ylläpitää hyvin varustettuja teleopetustiloja, joissa opiskelijat osallistuvat telemaattiseen etäopetukseen. Tarjolla on siis helppo ja edullinen linkki kansainväliseen koulutukseen ja televiestintään.

ESC ei ainoastaan toteuta koulutusta, vaan sen yksi funktio on koulutustarjonnan laadun arviointi. ESC tarjoaa myös mukana olijoille mahdollisuuden kouluttaa omaa henkilöstöä ”eurokuntoon” erillisissä koulutusohjelmissa, jotka on suunnattu erityisesti ESC-henkilöstölle. Suomalaisilla on merkittävä asema tässä henkilöstön kehittämisessä. Esimerkiksi Jyväskylän yliopiston täydennyskoulutuskeskus kouluttaa muita ESC -verkostoon kuuluvia erityisesti teleopetuksen alueella.

Suomessa ESC-keskukset ovat Helsingin yliopiston Lahden tutkimus- ja koulutuskeskuksessa Lahdessa, Helsingin teknillisen korkeakoulun täydennyskoulutuskeskuksessa Espoossa, Jyväskylän yliopiston täydennyskoulutuskeskuksessa, Oulun yliopiston täydennyskoulutuskeskuksessa ja Turun yliopiston täydennyskoulutuskeskuksessa.

Yhteistyöverkoston ulottuvuudet

Edellä esitetyssä esimerkissä on olennaisinta se, että eri organisaatiot toimivat yhteistyössä, toteuttavat käytännössä verkostoitumista ja pyrkivät kohti verkko-organisaatiota. Tähän on hyvät mahdollisuudet, kun ajatellaan, että mukana on etäopetusorganisaatioita yhteensä 15 eri maasta ja fyysisesti esimerkiksi ESC on jo yhteensä 50 eri pisteessä.

Mitä esittelemämme ESC paljastaa toimimisesta verkostossa. Otamme tarkastelumme pohjaksi Juha Kuisman (1994) esittämiä verkostoitumisen ulottuvuuksia.

Teknologisesta näkökulmasta EuroStudyCentre-verkosto on kehittyvän televiestinnän varaan rakentuva verkko. Tässä verkostossa vaihdannan kohteena on tieto eli kurssit, koulutusohjelmat, kokemus- ja tutkimustulokset. Ideana on käyttää telekommunikaation välittämää tietoa

verkosto-organisaation laadulliseksi kehittämiseksi. Tavoitteena ei ole suuri volyyymi, vaan vaioton ja laadullinen kommunikaatio.

Avainhenkilönäkökulmasta EuroStudyCentre-verkosto nojaa kansallisten ja alueellisten keskusten etäopetusta kehittäviin avainhenkilöihin. Koko toiminnan jatkuvuus on varsinkin sen alkuvaiheessa erittäin riippuvaista henkilöiden välisistä hyvistä suhteista. Luotamme ihmiseen, emme organisaatioon. Samalla on kuitenkin korostettava, että tämä ei ole ainoa toivottu ulottuvuus, vaan niin kutsutun avainhenkilön tehtävä ja jopa velvollisuus on laajentaa mukana olevien ihmisten määrää.

Alueellinen näkökulma toteutuu ESC-verkoston kautta, että juuri alueellisuus ja oma identiteetti on EuroStudyCentreen käyttövoima. ESC verkoston tehtävä ei ole levittää komission suosimaa ”yleis”-eurooppalaista koulutusimperialismia, vaan pikemminkin tarjota ”euro”-ulottuvuus kansalliseen toimintaan.

EuroStudyCentre voidaan ymmärtää myös tietynlaisen koulutustoiminnan klusterina eli ryp-päänä, jossa samankaltaiset instituutiot ympäri Eurooppaa ovat muodostaneet ryhmittymän tehostakseen yhteisiä tavoitteitaan. Kyseessä on strateginen liittouma eurooppalaisen etäopetuksen kehittämiseksi ja eteenpäinviemiseksi. Strateginen näkökulma korostuu myös verkoston tapahtuvan informaation vaihdon kautta. Verkostoon kuuluva saa yleensä toimintaa ohjaavan olennaisen tiedon (esimerkiksi komission tulevat päätökset) ensin.

Verkostoihin liittyy kiinteästi sisäinen dynaamisuus ja jopa epämääräisyys. Verkostot ovat nopeasti muuttuvien toimintaympäristöjen organisaatiomuotoja ja siksi niiden kuvaaminen perinteisten organisaatorakenteiden kautta on vaikeaa. EuroStudyCentre -verkosto on organisaatio, joka perustuu osastensa vapaaehtoisuuteen. Yleisesti hyväksytyt arvot ja tavoitteet ohjaavat toimintaa, jota tietyssä mielessä johdetaan - koordinoidaan - EADTU:n jäsenjärjestön toimesta. Verkosto on kuitenkin oikeutettu, jopa velvoitettu pohtimaan ja muuttamaan toimintansa suuntaa tarpeen mukaisesti, olkoon esimerkkinä jatkuvasti muuttuva Euroopan kulttuurinen ja geografinen kartta.

Verkostoja on joissakin yhteyksissä kutsuttu myös "kolmannen tien talousajatteluksi" (ks. esimerkiksi Lahti 1994, Kuisma 1994). Tämä ulottuvuus asettuu niin ikään mainiolla tavalla EuroStudyCentrejen toiminta-ajatukseen. Se lähtee siitä, että Euroopassa ei voi eikä saa olla suuria ja dominoivia etäopetusorganisaatioita. Näin siksi, että ensinnäkin suurten keskitettyjen että opetusyliopistojen (The Open University UK, Open Universiteit NL jne.) elämä on muuttumassa kaiken aikaa vaikeammaksi, koska niiden tuottamat etäopetuspaketit eivät vastaa postmodernin koulutuksen kuluttajan tarpeita. Tavallaan tämän keskitetyn mallin vastapainoksi on syntymässä yhteistyöhön ja jakamiseen perustuva pienten yksiköiden toimintamalli. Kustannukset ovat yleensä verkostossa yhdessä tehden pienemmät kuin itse tehden, puhumattaakaan markkinoilta ostamisesta. Näin siis kiinteitä kustannuksia muutetaan muuttuviksi.

Verkostat eivät houkuttelevuudestaan huolimatta ole helppoja organisoitumismuotoja ja ne eivät luonnollisesti sovi kaikkeen toimintaan. Usein ongelmia verkosto-organisoitumiselle tulee siitä, että ne epämääräisyytensä ja dynamiikkansa vuoksi tuntuvat turvattomilta ja lähes mahdottomilta johtaa, siis ottaa vastuulle. Toisaalta ongelmia voi synnyttää se, että jotkut ver-

kostoon kuuluvat eivät anna muiden mielestä riittävää panosta. Arto Lahti (1992) mainitsee seuraavat asiat tärkeinä toimivalle verkostolle:

- mukana olevat ovat yksimielisiä jokaisen roolista ja toiminta-alueesta yhteistyöverkossa
- on olemassa sopimus yhteistyöhön osallistuvien tehtävien luonteesta ja toimintatavasta
- yhteistyöhön osallistuvat näkevät toistensa panokset myönteisinä
- yhteistyötehtävien koordinoinnin mallit ja rakenteet on yhdessä sovittu.

Verkostat ja verkostuminen näyttää hyvältä ja kuulostaa myönteiseltä, mutta työ ja arki verkosto-organisaatiossa vaatii aimo annoksen oppimista ja ennen kaikkea pois oppimista.

LÄHTEET

European Commission. 1994. Growth, competitiveness, employment. The challenges and ways forward into the 21st century. "White paper".

Kuisma, Juha. 1994. Verkostojen taloudesta. Teoksessa Kuisma, J. (toim.) Verkostotalous. s. 102-117. Pellervon näkökulma 5. Pellervo-Seura ry. Helsinki.

Lahti, Arto. 1994. Pienyritysten kansainvälistyminen verkostotalouden avulla. Teoksessa Kuisma, J. (toim.) Verkostotalous. s. 64-82. Pellervon näkökulma 5. Pellervo-Seura ry. Helsinki.